Slovo úvodem. V „předprázdninovém“ Povětroni si nejprve můžete přečíst o setkání skupiny MEDÚZA, které se uskutečnilo ve druhé polovině dubna v Podbielu na Slovensku. (Kromě této akce proběhl ještě minulý víkend velmi zajímavý stelární seminář na Bezovci; podrobná reportáž bude zveřejněna v zářijovém čísle.)

Stěžejním článkem je *100. výročí narození Antonína Bečváře*, ve kterém Martin Cholasta připomíná tohoto významného československého astronoma. ČAS organizuje na začátku června při této příležitosti výstavy, semináře a přednášky pro veřejnost (program oslav najdete na `http://www.astrohk.cz/becvar`).

Po historii astronomických pozorování pátral Martin Cholasta s Lenkou Trojanovou také v Novém Bydžově. Josef Bartoška zmapoval observatoře v Hradci Králové v první polovině 20. století. V mém krátkém článku navíc můžete získat informace o hvězdárně v Jeseníku.

Druhým dílem pokračuje seriál o slunečních hodinách — tentokrát se vydáme do Jablonného nad Orlicí. Začíná také nový seriál „Daleké rozhledy“, jehož cílem je představit fotogenická místa našeho regionu.

Určitě nás všechny potěší, že po panu Píchovi a panu Hübnerovi, bývalých členech naší společnosti, byly pojmenovány dvě planetky. Podrobnosti se dozvíte v článcích Martina Lehkého, Lenky Šarounové a Ireny Venzarové.

Nakonec bych Vás rád upozornil na dvě „soutěže“: hledáme vysvětlení záhadného pozorování Františka Zolmana a sbíráme návrhy na nový znak naší Astronomické společnosti.

Miroslav Brož

Elektronická (barevná) verze časopisu Povětroň ve formátech PDF a PostScript je k dispozici na adrese:

`http://www.astrohk.cz/ashk/povetron/povetron.html`

Vydavatelem je Astronomická společnost v Hradci Králové
Redakce: Miroslav Brož, Martin Lehký, Martin Navrátil a Miroslav Ouhrabka.
Vydáno dne 2. 6. 2001 na 123. setkání členů ASHK.
Adresa: ASHK, Národních mučedníků 256, Hradec Králové 8, 500 08
e-mail: `ashk@email.cz`, web: `http://www.astrohk.cz/ashk/`

(předseda), Štěpán Kovář (místopředseda), Karel Halíř (hospodář), Eva Šafářová (účetní), Petr Sobotka, Petr Bartoš a Karel Mokrý.

Výbor ASHK uvažuje o kolektivním členství ASHK v České astronomické společnosti; zatím jednáme s vedením ČAS o podmínkách vstupu. Předběžně upozorňujeme, že se na některém z podzimních setkání ASHK uskuteční hlasování o našem vstupu — budeme Vás samozřejmě včas informovat.

Obr. 19 — Snímek komety C/2001 A2 (LINEAR) ve falešných barvách, pořízený 16. 5. 2001 pomocí 8,2–m VLT Yepun na observatoři Paranal v Čile. Složky B a C jsou obklopeny společnou komou (jejich vzájemná úhlová vzdálenost 1″ odpovídá asi 500 km). Nalevo výše je pak patrná samostatná a o mnoho slabší složka A. © ESO

Obr. 20 — Mozaika snímků ze 17. 5. 2001 ukazuje mnoho detailů v plynném chvostu. Přiložen je i obrázek zachycující vnitřní část komy v okolí 100″ od jádra, kde je patrná podvojnost. Pro podrobnosti viz článek na str. 7. © Gordon Garradd

Obr. 21 — Siluety střech zámku Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou v protisvětle zapadajícího Slunce. Díváte-li se na zámek naopak dopoledne, světle omítnutá budova krásně svítí. Vzdušnou čarou je to z hradecké hvězdárny 26,5 km. K článku o dalekých rozhledech na str. 24.

5. setkání členů skupiny MEDÚZA v Podbielu

Miroslav Brož

ABSTRAKT: V pořadí 5. setkání členů skupiny MEDÚZA proběhlo 20. až 22. 4. 2001 v Podbielu na Slovensku. Článek přináší přehled témat, o nichž se na setkání diskutovalo.

Ve dnech 20. až 22. 4. se v Podbielu na Oravě uskutečnilo 5. setkání skupiny pozorovatelů fyzických proměnných hvězd MEDÚZA.

Program začal oficiálně v sobotu dopoledne představením účastníků. Úvodní příspěvek Petra Sobotky, určený nováčkům, stručně pojednal o metodice vizuálního odhadu jasností hvězd.

Pak byl představen nový nebo právě vyvíjený software pro vizuální i CCD pozorovatele, vždy od instalace programu až po jeho praktickou ukázku. Michal Haltuf již dokončil MedDat, program na zpracování vizuálních pozorování. Karel Mokrý píše v Delphi program Observer, který by měl integrovat více dosavadních „medúzáckých“ programů a umožnit zadávání údajů a export i pro databáze AAVSO a VSNET. První verze bude uvolněna asi do konce tohoto roku, počítá se s více jazykovými mutacemi — zatím s anglickou, českou, francouzskou, italskou, německou a slovenskou.

Lukáš Král připomněl základy diferenciální aperturní fotometrie a potom ukázal zpracování CCD pozorování balíkem Munipack pro DOS. V nové verzi MuniDOSu, která však ještě není oficiálně uvolněna k použití, najdeme možnost výběru fotometrické clonky, zpracování jen nových snímků v průběhu pozorování, opraveny jsou chyby (snímky s $ADU > 32768$, runtime error 200 na rychlých procesorech), vylepšeno je menu, atd. Vždy se diskutovaly další funkce, které by mohly být do výše uvedených programů doplněny.

Obr. 1 — Foto z jednání u „kulatého“ stolu.

Po obědě informoval Petr Sobotka, novopečený člen výkonného výboru ČAS, o akcích, které se budou konat při příležitosti 100. výročí narození Antonína Bečváře, a o mezinárodní konferenci o výzkumu proměnných hvězd v listopadu 2001 v Brně.

Obr. 17 — Rozhled z terasy hvězdárny ráno před východem Slunce, zorný úhel je téměř 180°, od východu na západ. Inverzní mlha pod hvězdárnou pokrývá Polabí, což je poměrně neobvyklá situace, neboť jsme v malé nadmořské výšce a většinou je horní hranice mlh výš. Zeměpisné souřadnice hlavní kopule jsou $15° 50' 21''$ v. d., $50° 10' 38''$ s. š., 287 m n. m.

Obr. 18 — Chvaletická elektrárna, velká stavba se stometrovým komínem převyšujícím obzor, je nejvýraznějším orientačním bodem. Však se také často používá pro odhad dohlednosti (je od nás téměř 30 km daleko). Dobře jsou patrné i chladící věže vypouštějící obří oblaka kondenzující vodní páry.

[1] Brož, M.: *Daleké rozhledy.* http://sirrah.troja.mff.cuni.cz/~mira/daleke_rozhledy/

Nový znak pro Astronomickou společnost v Hradci Králové

Miroslav Ouhrabka

Redakční rada Povětroně prosí všechny členy ASHK nebo přátele ASHK, aby do konce října 2001 předávali své návrhy na nový znak společnosti.

Návrh může být nakreslen na papíře a předán kterémukoli členu redakční rady. Může být doručen i v „počítačovém provedení“.

Na schůzce redakční rady dne 24. 5. 2001 proběhla diskuse o tom, co by znak měl splňovat. Předpokládá se jeho použití pro: razítko, tisk na papír (obálky), tričko, plakát; popřípadě odznak, raznice pro slepotisk nebo zlatotisk. Toto široké použití omezuje počet využitelných motivů i detaily kresby. Barevné provedení:

MEDÚZA). Vydání druhého dílu, který měl podrobněji pojednat o zpracování dat, bylo původně plánované na rok 1995, ale stále se zdržuje. Uvažuje se tedy o reedici prvního dílu, nebo pravděpodobněji o samostatné publikaci Návod na pozorování fyzických proměnných hvězd.

Petr Sobotka, jako obvykle, apeloval na kvalitu pozorování a pečlivost při jejich zpracování. Pavel Marek k tomu dodal, že pozorovatel by se měl dozvědět důvod, pokud jsou některá jeho pozorování vyřazena z databáze.

V tomto roce budou na ADS k dispozici Práce Hvězdárny a planetária Mikuláše Koperníka v Brně; význam spočívá v snadné dostupnosti zde publikovaných článků pro vědeckou komunitu.

Vedení skupiny MEDÚZA požádalo členy o pomoc s různými pracemi: přepisováním formulářů do elektronické podoby, skenováním zbývajících hledacích mapek ve Vyškově, správou adresáře členů apod.

Dlouho do noci se pak protáhly diskuze o článku „V ohnisku“ uveřejněném na IAN, jenž se zabýval amatérským pozorováním proměnných hvězd. Hovořilo se také obecněji o České astronomické společnosti, nové podobě jejího webu, který by měl sloužit jako astronomický portál (`http://www.astro.cz`).

Obr. 2 — Skupinové foto účastníků setkání: 1 – O. Pejcha, 2 – L. Král, 3 – M. Brož, 4 – T. Kubec, 5 – P. Belák, 6 – P. Sobotka, 7 – M. Lehký, 8 – J. Skalický, 9 – P. Marek, 10 – P. Dubovský, 11 – J. Kubica, 12 – M. Nedvěd, 13 – R. Dřevěný, 14 – M. Haltuf, 15 – V. Němcová, 16 – K. Mokrý, 17 – J. Vyskočil, 18 – M. Kyncl, 19 – J. Kačmárik.

Nedělní ráno zahájil Peter Belák představením hvězdárny v Partizánskem. Dobrou zprávou bylo zjednodušení plateb členských příspěvků ze Slovenska. Placení je nyní možné přes Pavola Dubovského ve slovenských korunách.

Závěrečným tématem byly nadcházející podzimní volby do vedení proměnářské sekce ČAS. Podrobně se diskutoval volební program kandidátů skupiny

o průměru 15 cm, Somet Binar 25×100, telurium, TV a video nebo promítačku diapozitivů. Vidět můžete i úlomek meteoritu Sikhote–Alin o hmotnosti 15 g.

Vzhledem k tomu, že budova stojí v centru města, existuje problém se světelným znečištěním. Chce-li pozorovatel sledovat slabé mlhavé objekty, galaxie nebo komety, musí za tmou cestovat do Rejvízu, Albrechtic a na podobná místa v okolí Jeseníku.

Hvězdárna nemá placené zaměstnance. Jejím správcem je pan Pavel Klásek, který zajišťuje provoz společně s dalšími 1 až 2 astronomy–amatéry. Hlavní skupinou návštěvníků jsou žáci základních a středních škol z širokého okolí, ale hvězdárna samozřejmě nabízí i program pro širokou veřejnost — začíná každou středu v 19 h 15 min, vstupné je dobrovolné. Každý týden se také setkává astronomický kroužek, do kterého dochází v průměru 10 dětí. Celkem navštíví jesenickou hvězdárnu asi 1000 osob za rok.

Adresa hvězdárny je Poštovní 115, 790 01 Jeseník; telefonní spojení buď 0645/411544, linka 207 (Pavel Klásek) nebo 0602/731977. (Na příští rok je plánována rekonstrukce školní budovy, hvězdárna by po tu dobu byla uzavřena.)

Pokud byste někdy Jeseníkem projížděli, nezapomeňte se zastavit. A ještě je poblíž jedna historicko–astronomická zajímavost: asi 15 km za hranicemi leží polská obec Koperniki, z níž pocházejí předkové Mikuláše Koperníka; na návsi je umístěn pomník.

Obr. 16 — Jedna z budov základní školy v Jeseníku, Poštovní ulici. Hvězdárně patří kopule, terasa a přednášková místnost v patře pod nimi. Nápis na desce u vchodu: Petřkovského hvězdárna v Jeseníku byla vybudována v letech 1964 – 1965 a otevřena 25. 9. 1965 zásluhou učitele Vladimíra Petřkovského (1924 – 1996). Město Jeseník — březen 1997.

[1] Vašta, L.: *Malá milá hvězdárnička.* Corona Pragensis 5/1999, `http://www.astro.cz/cas/praha/crp/9905c.phtml`

je zhruba o 1 mag jasnější než A. Na dalších snímcích, pořízených o dva dny později, je pěkně patrný nárůst vzájemné vzdálenosti složek, která činí již 14,6″ (při stejném pozičním úhlu). Mnohem zajímavější je však zjištění, že dělení jádra stále pokračuje — u jasnější složky B se totiž objevil úlomek ve vzdálenosti 1″ (poziční úhel se měnil od 135° do 315°). Oba fragmenty měly stejnou jasnost a byly obklopeny společnou komou [2].

Pomocí přesné astrometrie složek A a B, získané mezi 30. dubnem a 18. květnem, vypočítal Z. Sekanina z Jet Propulsion Laboratory okamžik rozdělení na 29,9 ± 1,6 UT března, což je v dobré shodě s velkým výbuchem a zjasněním komety. V návaznosti na toto zjištění se předpokládá, že oddělení složky C od B je spojeno s dalším zjasněním, které nastalo 11. května [3].

Můžeme jen litovat, že kometa od nás není pozorovatelná. Situace se ale změní v polovině června, kdy se kometa objeví na ranní obloze. Kromě úžasného pohledu na shluk jadérek nás zajisté potěší i relativně vysoká jasnost. V současnosti má kometa asi 5. magnitudu; při přiblížení k Zemi na 0,25 AU koncem června by mohla dosáhnout až 3. magnitudy. Po delší době tu máme pořádnou kometu. Pozorujte, kreslete a fotografujte — to nejlepší se poté objeví na stránkách Povětroně.

[1] Lehký, M., Brož, M.: *Kometa C/2001 A2 (LINEAR).* Povětroň 3/2001, s. 15–16.
[2] *IAUC 7627.* `http://cfa-www.harvard.edu/iauc/07600/07627.html`
[3] *IAUC 7630.* `http://cfa-www.harvard.edu/iauc/07600/07630.html`

Sluneční hodiny (2) — Jablonné nad Orlicí

Miroslav Brož

Město Jablonné nad Orlicí stojí za vidění samo o sobě. Je schované v údolí Tiché Orlice už dobrých 7 století (první písemná zmínka o něm je z roku 1304). Nad malebným náměstím se vypíná barokní kostel sv. Bartoloměje. Projdete hřbitovní branou, ozdobenou sochami sv. Petra a Pavla, ohlédnete se za sebe a spatříte — sluneční hodiny.

Obr. 4 — Kostel sv. Bartoloměje při pohledu od města, ze severní strany. Stavba pochází z první poloviny 18. století, ale stojí na místě původního dřevěného kostela ze století čtrnáctého.

Planetka (18647) Václavhübner

Irena Venzarová

Planetku pro Hvězdárnu barona Artura Krause v Pardubicích jsme pojmenovali po *panu ing. Václavu Hübnerovi.*

Pro pojmenování jsme se jednoznačně rozhodli proto, že právě on byl významným představitelem pardubické astronomie v 60. a 70. letech. V té době spolupracoval s Okresním domem pionýrů a mládeže v Pardubicích a po několik let vedl v našem městě astronomické kroužky mládeže. Do Pardubic dojížděl zpočátku ze Sezemic, po změně bydliště až ze svého rodného Vysokého Mýta. Na schůzky s mladými si vozil své astronomické přístroje, které si sám konstruoval; vždyť v Pardubicích nebyla od roku 1931 žádná oficiální astronomická pozorovatelna. V konstrukci astronomické techniky byl vynikajícím odborníkem, jím sestavené dalekohledy nepostrádaly originalitu. Ing. Hübner vystavoval na celostátních výstavách amatérských astronomických přístrojů a pravidelně se zúčastňoval seminářů konstruktérů dalekohledů. Děti a mládež s nimi učil nejen poznávat vesmír, ale vážnější zájemce s nadšením zasvěcoval i do jejich konstrukce.

Ing. Hübner měl i značný podíl na rozhodnutí, aby se v nově stavěném Domě dětí a mládeže Delta v Pardubicích zřídila nová astronomická pozorovatelna a vystavěla se kopule. Byl zároveň jedním z nadšenců, kteří dali podnět pro zkonstruování dalekohledu samotnými astronomy–amatéry, neboť na nákup dalekohledu nového, tehdy výhradně objednávaného v NDR, chyběly finance.

Hvězdárna barona Artura Krause byla otevřena dne 7. dubna roku 1992. Ing. Hübner byl při otevření přítomen jako významný host a slavnostní akt obohatil přednáškou právě o Arturu Krausovi. V roce 1995, kdy jsme vzpomínali 65. výročí úmrtí A. Krause, majitele Lidové hvězdárny v Pardubicích na počátku dnes již minulého století, měl ing. Hübner rovněž velmi poutavou řeč o vybavení této observatoře. Vždyť první lidová hvězdárna v českých zemích, kterou právě Krausova hvězdárna byla, se v tomto směru mohla rovnat leckteré evropské observatoři. Sám ing. Hübner věnoval nemalé úsilí dohledání zařízení a pozorovacích deníků této hvězdárny, které bylo rozhodnutím dědiců v roce 1931 po jejím definitivním uzavření rozptýleno. S nadšením se věnoval i pátrání po poloze Parishovy hvězdárny v zámeckém parku v Žamberku, ve které v letech 1847 až 1870 aktivně působil dánský astronom Theodor Brorsen.

Ing. Hübner byl nejen dlouholetým vůdčím a aktivním členem Astronomické společnosti v Hradci Králové, ale též členem historické sekce tehdejší Československé, poté České astronomické společnosti. Své okolí obohacoval poznatky a dovednostmi, o něž se dělil při pořádaných přednáškách.

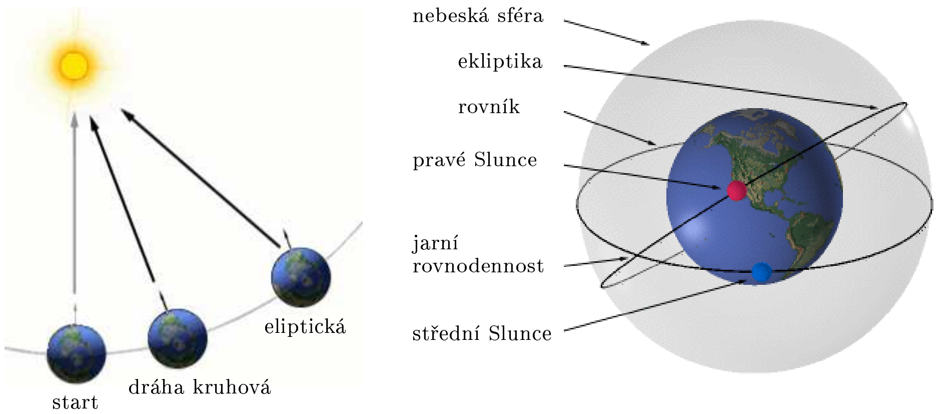

Obr. 6 — (a) Kvalitativní porovnání kruhové a eliptické dráhy. Směr natočení Země, vyznačený malou šipkou, se v případě eliptické dráhy po jednom (slunečním) dni liší od směru k Slunci. (b) — Nebeská sféra s vyznačením ekliptiky, rovníku, pravého a středního Slunce. Rektascenze pravého Slunce, tj. délková souřadnice měřená na rovníku, se bude v období kolem jarní rovnodennosti měnit relativně pomalu, neboť ekliptika zde svírá s rovníkovou kružnicí velký úhel. Pravé Slunce se tak bude opožďovat za středním. Naopak v období letního slunovratu, kdy je ekliptika vysoko nad rovníkem, narůstá rektascenze rychleji a pravé Slunce zase střední předbíhá.

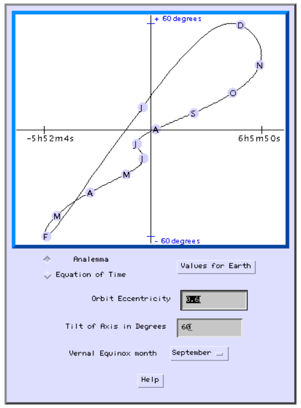

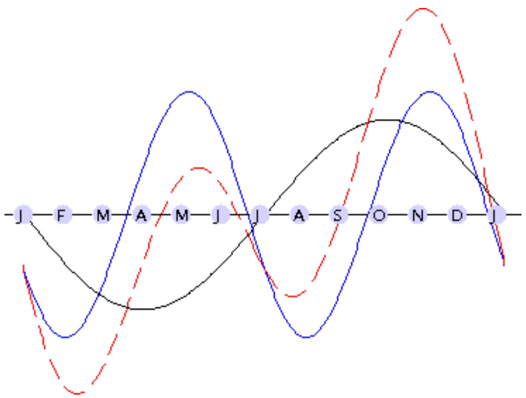

Obr. 7 — URL `http://www.analemma.com/Pages/OtherAnalemmas/CreateOtherAnalemma.html` odkazuje na JAVA applet, který umožňuje zobrazit analemu nebo průběh časové rovnice na jiných hypotetických planetách. Zadává se excentricita dráhy (v tomto případě 0,6), sklon rotační osy (počítaný od kolmice k rovině dráhy; 60°) a měsíc, kdy nastává jarní rovnodennost.

Obr. 8 — Závislost časové rovnice na čase (čárkovaná červená křivka), minimální a maximální hodnota dosahuje −14 min 19 s a 16 min 30 s. Dvě sinusovky jsou jednotlivé komponenty časové rovnice, způsobené excentricitou dráhy a sklonem zemské osy; jejich součet dává výsledný efekt. Hodnota těchto komponent je nulová např. 3. 1., kdy je Země v periheliu, a 21. 3., tj. v okamžiku jarní rovnodennosti.

kulturního zařízení ONV. Jakmile se to dozvěděla paní Amálie Brychtová, manželka MUDr. Jaroslava Brychty, iniciátora stavby hradecké hvězdárny, věnovala mi pozůstalost po svém manželovi, abych někdy napsal knihu o tomto člověku a o těch poměrech v padesátých letech. V papírech byla i zde přetisknutá kresba, která nebyla zcela dobře dodneška vysvětlena.

Kometární ohon by asi byl dosti průsvitný, kondenzační pruhy z letadel bývají vidět na průmětu do fotosféry velmi dobře, nějaký kus rakety, družice, či dokonce vzducholodě?

Bůh ví, co to vlastně bylo. Vy to náhodou nevíte?

Planetka (12051) Pícha

Martin Lehký, Lenka Šarounová

V průběhu 200 let se vytvořila a ustálila pravidla označování a pojmenování malých planetek. Poté, co MPC (Minor Planet Center) označí planetku jako těleso s velmi přesnou dráhou, má objevitel přednostní právo navrhnout pro ni jméno a svůj návrh doprovodí krátkým vysvětlením, tzv. citací. Objevitel může pojmenování nebo sepsání citace přenechat i někomu jinému. Jména posuzuje komise pro označování malých těles při Mezinárodní astronomické unii. Tato komise stanovuje pravidla a je zodpovědná za pojmenování malých těles sluneční soustavy kromě měsíců planet. Komise může návrh jména a citaci pozměnit nebo dokonce odmítnout. Přijatá jména se zveřejněním v cirkulářích MPC stávají oficiálními.

Avšak pojmenování malého tělíska je pověstnou třešničkou na dortu. Nejprve musí člověk planetku objevit a poté se jí dostatečně věnovat, aby se neztratila. To mimo jiné znamená, že je potřeba mít dobrou známost se štěstěnou.

Lenka Šarounová z ondřejovské observatoře ji určitě má. 2. května 1997, při rutinním pozorování s 0,65–m reflektorem, objevila na jednom CCD snímku náhodou novou planetku, již svou několikátou. Sice bylo později zjištěno, že poprvé byla planetka zachycena již v roce 1995 na stanici Xinglong pekingské observatoře (v Číně) a v roce 1997 byla pozorována z Evropské jižní observatoře v Čile, ale tato měření nestačila k určení dráhy a tedy k uznání objevu.

Ten byl nakonec přisouzen Lence Šarounové, protože získala mnoho přesných pozičních měření. Na astrometrii se dále podílely i americké projekty LINEAR, LONEOS a CSS. Zanedlouho byla dráha zpřesněna natolik, že bylo planetce přiděleno číslo (12051), které nahradilo předběžné označení 1997 JO. Později přibylo i jméno.

Díky dobrosrdečnosti objevitelky jsem měl tu čest pojmenovat výše zmíněné tělísko sluneční soustavy. Zhruba před rokem jsem Lenku požádal, zda by nemohla věnovat planetku mému dobrému příteli, který mě mnohému naučil. Jsem jeho velkým dlužníkem, ale nejvíce mě mrzí, že jsem se s ním nemohl rozloučit,

V této době se stává také pravidelným dopisovatelem do časopisu Říše hvězd a tím začíná velmi ovlivňovat celou amatérsko–astronomickou veřejnost. Jeho první článek vychází v 8. čísle v roce 1929 a popisuje stavbu brandýské hvězdárny. V Říši hvězd mu také vychází kurs pro stavbu dalekohledu. Svojí nadšenou a usilovnou prací strhával ostatní. Prosazoval, že spát za jasných nocí je urážkou oblohy. Důkazem toho je i vliv, který měl na odbornou práci Astronomické společnosti v Hradci Králové. Nejvíce snad ovlivnil vynikajícího fotografa noční oblohy Jindřicha Zemana. V Hradci Králové se také velmi rozvinulo pozorování meteorických rojů a broušení astronomických zrcadel. Dobré kontakty mezi ASHK a Antonínem Bečvářem se udržely po mnoho let.

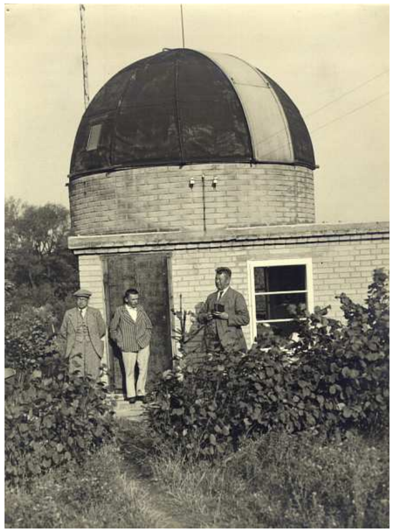

Obr. 9 — Z návštěvy členů ASHK na hvězdárně v Brandýse v roce 1993.

Obr. 10 — Návštěva členů ASHK v brandýské hvězdárně v roce 1933. Zleva: Jindřich Zeman, Antonín Bečvář a František Průša.

Činnost hvězdárny v Brandýse skončila 31. října 1937, kdy se Antonín Bečvář stává lázeňským klimatologem ve Vysokých Tatrách. Výsledky činnosti brandýské hvězdárny jsou úctyhodné: za 16 let 39 pozorovatelů pozorovalo 438 „meteorických nocí" a 23 172 meteorů, v Brandýse bylo vyplněno 2499 pozorovacích protokolů o sluneční činnosti a bylo zde exponováno 367 hodin, čímž pozorovatelé získali 371 negativů.

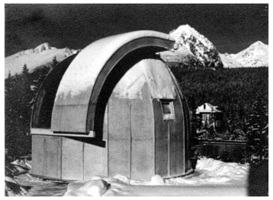

Ve Vysokých Tatrách nachází svůj domov v hotelu Kriváň. Okouzlený tatranskými nocemi vybudoval na terase hotelu Kriváň další pozorovatelnu, do které přemisťuje dalekohled z Brandýsa. Všichni ho obdivují. Vášnivě pěstuje turistiku, hraje tenis a také výborně hraje na klavír. Antonín Bečvář měl také velkou zálibu

Observatoře v Hradci Králové v první polovině 20. století

Josef Bartoška

Stavba hvězdárny na Novém Hradci Králové byla započata 19. dubna 1947. Avšak dříve se pozorovalo z ochozu Bílé věže, vodárenské věže na Novém Hradci Králové, z louky poblíže Hermannových, dnes Šimkových sadů. Za účelem postavení hvězdárny byla založena v roce 1929 Astronomická společnost v Hradci Králové.

Pan ing. Karel Jeníček mi vyprávěl, že jej zaujalo pozorování Slunce a planet ze střešní plošiny Masarykových škol v Lipkách, na fotografii vidíte stojan s dalekohledem na střeše.

Další hvězdárna stála v Orlické ulici na Slezském předměstí. Tam pozoroval profesor Dr. František Průša, ředitel Gymnázia v Hradci Králové, a snímky zářícího vesmíru získával vynikající astronomický fotograf Jindřich Zeman. Zemanův astrograf se nachází na hvězdárně v Úpici.

Velmi málo lidí v Hradci Králové však ví o observatoři zdravotního rady, šéflékaře ředitelství drah MUDr. Jaroslava Brychty (19. 8. 1899, Brno – 9. 5. 1958, Nezvěstice u Plzně), iniciátora stavby hradecké hvězdárny. J. Brychta byl propagátorem založení 4. univerzity v Čechách, bohužel předběhl dobu, takže se založení nedočkal. V domě, kde bydlel, Ulrichovo náměstí 735, také sídlila *Společnost pro postavení Lidové hvězdárny presidenta Budovatele Dra Eduarda Beneše v Hradci Králové*, která se skládala ze tří organizací, a to: Přírodovědeckého klubu severovýchodních Čech, Státní meteorologické observatoře v Hradci Králové a Astronomické společnosti v Hradci Králové. Na ustavující valné schůzi v hradeckém muzeu se rozhodla požádat 24. 9. 1945 prof. arch. Oldřicha Šmídu, žáka a později spolupracovníka architekta Gočára, aby se stavby ujal. Meteorologické zprávy pocházely od přednosty Státní meteorologické observatoře v Hradci Králové, Jaroslava Brychty, který se jako lékař zabýval působením povětrnosti na lidské zdraví, vedl přehled zpráv o vichřicích, záplavách a počasí v Hradci. Bez Jaroslava Brychty by se stavba hradecké hvězdárny nikdy neuskutečnila. Také se dočkal patřičné odměny: na hvězdárnu mu byl na začátku 50. let zakázán vstup a nakonec se na něj zcela zapomnělo.

Nejen v Hradci Králové, ale i jinde v Čechách a na Moravě vznikaly i zanikaly hvězdárny v první polovině minulého století. Mgr. Štěpán Ivan Kovář napsal o těchto hvězdárnách hezkou knížečku: *„Místa astronomické vzdělanosti v Čechách v letech 1918 – 1945"*, také zapůjčil výstavu a uspořádal na toto téma přednášku, která se konala v sobotu 5. května 2001 od 17 hodin na hvězdárně v Hradci Králové.

lenku vytvořit nový hvězdný atlas. V práci pozorovatelů na Skalnatém Plese se dostavily první úspěchy. Dne 22. 12. 1945 zaznamenali meteorický roj, který se objevil 8° od Polárky. Souřadnice přivedly Bečváře na stopu komety, kterou objevil Pierre Méchain v roce 1790 (později v roce 1858 byla pojmenována jako Tuttleova s dobou oběhu 13,6 roku) a která byla naposledy pozorována v roce 1939. Meteorický roj byl později označován jako Ursaminoridy. V noci z 9. na 10. 10. 1946 byl na Skalnatém Plese pozorován meteorický déšť Drakonid. Antonín Bečvář byl jeden z mála, který viděl meteorický déšť Drakonid dvakrát. Poprvé to bylo 9. 10. 1933 ještě na své pozorovatelně v Brandýse nad Labem. Na Skalnatém Plese se podařilo objevit i několik komet. Také Antonín Bečvář objevil kometu 1947 III, která byla po něm pojmenována.

Z této doby pochází také jedna veselá historka. Osazenstvo hvězdárny jednou vyrazilo na nějaký americký film. Antonín Bečvář si vzal sebou velký anglicko–český slovník a hůl. Ostatní se divili, k čemu si pan ředitel bere do kina slovník, a říkali si, že si patrně bude některé výrazy z angličtiny překládat. Účel hole jim nebyl vůbec jasný. Jaké bylo jejich překvapení, když si po příchodu do kina Bečvář strčil slovník pod sebe, aby seděl výše, a holí klepal do hlav před sebou sedících diváků tak, aby viděl na plátno.

V roce 1947 Bečváře na Skalnatém Plese navštívila dvoučlenná výprava ASHK ve složení pan Zeman a pan Říčař. Hlavním úkolem návštěvy byla konzultace projektu královéhradecké hvězdárny. Při této návštěvě Jindřich Zeman exponoval na Skalnatém Plese několik astronomických snímků.

Obr. 11 — M 45 Plejády, fotografie pana Jindřicha Zemana.

Se sílícím vlivem komunistů se v observatoři na Skalnatém Plese měnily poměry k horšímu. Bečvář nestrpěl, aby se ideologie pletla do astronomie. Na pozdrav „práci čest“ odpovídal „na stráž“. Mechanik Kiss hodnotil tu dobu takto: „Nechcel, aby sa robili blbosti, chcel, aby sa robila astronómia.“ Cenzura zakázala v roce 1949 vydat Bečvářovu knihu „Zrcadlo kosmu“. Bečvář zjistil, že mu je otevíraná pošta, a vše co dělá, je hlídáno. V roce 1950 hvězdárnu opouští mechanik Kiss a za několik měsíců ho následuje nedobrovolně i Antonín Bečvář. Vrátil se do Brandýsa nad Labem. S Bečvářem přijela i jeho manželka. Přivezl si svůj dalekohled a rozpracovaný atlas.

Bečvářův Atlas Coeli 1950, na kterém pracoval již od roku 1946, vydala v roce 1948 ČAS. Obsahoval 35 000 hvězd do 7,75 mag. Atlas se skládal ze 16 map v měřítku 1° = 7,5 mm. V Brandýse Bečvář dál pokračoval na podrobnějším atlasu. V té době mu byla jedinou spolupracovnicí jeho manželka. V roce 1958 vyšel na 32 listech Atlas Eclipticalis, v roce 1962 vyšel na 24 listech Atlas Borealis a v roce 1964 vyšel také na 24 listech Atlas Australis. Tyto tři atlasy obsahovaly dohromady 325 000 hvězd (byly to všechny hvězdy, pro které byl tehdy znám vlastní pohyb). Bečvář dále pokračoval na Atlase Galacticus. Jeho práci však přerušila smrt. Zemřel 10. 1. 1965 v Brandýse nad Labem.

Z Bečvářovy další literární tvorby je třeba připomenout například: Atlas horských mraků, který vyšel v roce 1953, nebo fotografickou knihu Vysoké Tatry z roku 1948. Bečvář také napsal román „Jediné léto“, který vyšel v nakladatelství Vesmír v roce 1940. Pro mládež Bečvář vydal beletrizované základy astronomie: „První cesta ke hvězdám“.

[1] Lackovičová, A.: *Mnohostranný génius.* Kozmos 3/1991, 4/1991, 5/1991.
[2] Bečvář, A.: *O naší observatoři.* Říše hvězd 8/1929.
[3] Kovář, Š. I.: *Místa astronomické vzdělanosti 1918–1945.* ALE, Praha, 2000, s. 22.
[4] *Archiv Astronomické společnosti v Hradci Králové.*

Hvězdárna v Novém Bydžově

Martin Cholasta, Lenka Trojanová

Málokdo ví, že v Novém Bydžově v ulici Karla IV. č. p. 87 dodnes stojí hvězdárna. Je to proto, že se v ní již 66 let nepozorovalo, a její velmi pěkná otočná střecha nepřipomíná kopuli hvězdárny. Majitelem této pozorovatelny byl MUDr. Ota Haněl.

MUDr. Ota Haněl se narodil 1. 3. 1874 v Cholticích u Přelouče. Po studiu na bydžovském gymnáziu, kde si mezitím otevřel soukromou lékařskou praxi jeho otec MUDr. Otokar Haněl, pokračoval ve studiu na pražské univerzitě a stal se rentgenologem a odborným lékařem chorob ústrojí zažívacího, výživy a tuberkulózy. V Praze si také na Václavském náměstí v domě č. p. 53, kde bydlel, otevřel ordinaci. Už tehdy se také aktivně zabýval svojí zálibou, kterou byla astronomie. Podařilo se mu pronajmout pozorovatelnu v zadní části Keplerova domu, kde umístil svůj 4 palcový